

Waldemar Chrostowski

"Catholic Principles for Interpreting Scripture : a Study of the Pontifical Biblical Commission's "The Interpretation of the Bible in the Church"", Peter S. Williamson, Roma 2008 : [recenzja]

Collectanea Theologica 80/3, 203-207

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Peter S. WILLIAMSON, *Catholic Principles for Interpreting Scripture. A Study of the Pontifical Biblical Commission's „The Interpretation of the Bible in the Church”*, Wstęp Albert Vanhoye SI, Subsidia Biblica 22, Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma 2008, ss. XXII + 400.

Wydany kilkanaście lat temu (1993) dokument Papieskiej Komisji Biblijnej *Interpretacja Biblii w Kościele* okazał się niemal tak przełomowy dla studiów biblijnych, jak encyklika *Providentissimus Deus* Leona XIII, której stulecie upamiętniał, oraz encyklika *Divino afflante Spiritu* Piusa XII, ogłoszona pół wieku później. Jego znaczenie polega przede wszystkim na dogłębnym przewartościowaniu metody historyczno-krytycznej, wyrażającej diachroniczne podejście do Biblii, oraz na zwięzłej prezentacji i rzeczowej ocenie najnowszych metod o proveniencji i orientacji synchronicznej. Ci, którzy preferują metodę historyczno-krytyczną, widzą w dokumencie PKB apologię diachronicznego sposobu uprawiania badań i studiów biblijnych, akcentującego historyczne realia genezy i treści ksiąg świętych. Inni, preferując podejście synchroniczne, traktują dokument jako instytucjonalne uprawomocnienie w Kościele katolickim badań i studiów skoncentrowanych na ostatecznym kształcie i oddziaływaniu tekstu biblijnego, bez zagłębiania się w jego „archeologię”.

Dokument PKB stał się przedmiotem wielu omówień i analiz, w których nie zabrakło głosów krytycznych. W Polsce doczekał się dwóch przekładów, autorstwa Ryszarda R u b i n k i e w i c z a SDB i bp. Kazimierza R o m a n i u k a. Słabością obydwu są rozmaite nieścisłości translatorskie, ale tylko pierwszy ukazał się w poprawionej wersji. Podczas sympozjum biblistów polskich w Szczecinie (1995) i Radomiu (1996) odbyła się znacząca debata na temat tego dokumentu. Jej materiały zostały w 1999 r. opublikowane jako czwarty tom serii wydawniczej „Rozprawy i Studia Biblijne”. Pojawiły się również inne opracowania i przyczynki, a także wiele tekstów, których autorzy deklarują znajomość zasad interpretacji Biblii wyłożonych przez PKB oraz ich respektowanie.

Książka Petera S. W i l l i a m s o n a, świeckiego teologa amerykańskiego, jest jego rozprawą doktorską, napisaną pod kierunkiem prof. Jamesa S w e t n a m a SI i przedstawioną w listopadzie 2000 r. na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. Autor, presbiterianin, który przeszedł na katolicyzm – od ponad 30 lat zaangażowany w posługę ewangelizacyjną na terenie USA oraz na Litwie i w Kazachstanie – jest wykładowcą w Sacred Heart Seminary w Detroit (USA) i St. Peter's Seminary w London (Kanada). W jego rozprawie porozmiewa ukierunkowanie pastoralne, co ułatwia wykorzystywanie jej w ambitnej pracy duszpasterskiej.

Książkę otwiera *Wstęp* (s. VII-X), który napisał kard. Albert Vanhoye SI, były sekretarz Papieskiej Komisji Biblijnej, za którego kadencji wydano omawiany dokument. Wyjaśnia on, na czym polega nowość refleksji P. S. Williamsona: nie poprzestaje na omawianiu treści oficjalnej wypowiedzi PKB, lecz skupia się na rozpoznaniu i kompetentnym przedstawieniu wyłożonych w niej podstawowych zasad katolickiej interpretacji Pisma Świętego. Rzeczywiście, jest to *novum*, które odróżnia tę publikację od innych opracowań, bo żadne nie uczyniło tego tak obszernie i całościowo. Poznanie fundamentalnych zasad hermeneutyki zalecaniej w Kościele pozwala zrozumieć, na czym polega praca egzegetów katolickich oraz ukazuje specyfikę katolickiej egzegezy biblijnej. Kard. Vanhoye nie szczędi – i słusznie – słów pochwały pod adresem autora, podkreślając głębię i wszechstronność, a także klarowność i poprawność jego refleksji.

Autorskie *Wprowadzenie* (s. 1-10) przypomina tło historyczne promulgowania dokumentu PKB oraz cel i metodę pracy. Celem jest „rozpoznanie głównych zasad katolickiej interpretacji Biblii zawartych *explicite* lub *implicite* w *Interpretacji Biblii w Kościele* oraz rozważenie treści i znaczenia każdej z tych zasad” (s. 3). Umożliwiło to sformułowanie 20 zasad, przy czym każda została objaśniona i oceniona. Autor, co rzadkie (!), określa swoją tożsamość, wyjaśniając, że nie pozostaje ona bez wpływu na jego przemyślenia. Przedstawia strukturę rozprawy, a także jej znaczenie i ograniczenia.

Część I nosi tytuł „*Interpretacja Biblii w Kościele*” a podstawowa zasada interpretacji katolickiej (s. 11-40). Prawdę mówiąc, struktura tej części jest niezbyt przejrzysta. Najpierw (s. 13-27), nie nadając tym rozważaniom rangi rozdziału, omawia się naturę i cele gremium, jakim jest Papieska Komisja Biblijna, okoliczności, w jakich ukazał się wydany przez nią dokument, oraz proces jego powstawania i budowę. Co się tyczy powstawania, autor podkreśla kolegialność podejmowanych rozstrzygnięć i decyzji, a następnie omawia jego recepcję oraz treść przemówienia Jana Pawła II wygłoszonego 23 kwietnia 1993 r. w gronie specjalistów z dziedziny badań nad Biblią. To wszystko, zauważa Williamson, nie pozostaje bez wpływu na zrozumienie i przyswajanie treści dokumentu PKB. Następuje rozdział 1, zatytułowany *Słowo Boże w ludzkim języku* (s. 28-40). W rezultacie wnikliwej formułuje się fundamentalną zasadę katolickiej interpretacji biblijnej, a mianowicie wzgląd na dwojaką naturę Pisma Świętego jako słowa Bożego i słowa ludzkiego. Ponieważ ta zasada jako traktowana jako pierwsza spośród wyliczonych w monografii, byłoby lepiej, gdyby rozważania na jej temat zostały wyodrębnione po prostu jako część pierwsza, natomiast refleksje, które ją poprzedzają, mogłyby być potraktowane jako bezpośrednie wprowadzenie do głównej problematyki rozprawy.

Na część II, opatrzoną tytułem „*W ludzkim języku*”: *egzegeza katolicka a wiedza ludzka* (s. 41-90), składają się cztery rozdziały. Pierwszy, a drugi w książce, poświęcony relacjom między egzegezą katolicką a „wiedzą”, podaje zasadę, z której wynika konieczność uprawiania egzegezy biblijnej oraz jej wartość dla Kościoła. Następny, rozdział zawiera wykład na temat relacji między egzegezą katolicką a historią. Podkreślając rangę poznawania kontekstu historycznego, odrzuca wąsko pojmowany historycyzm i pozytywizm historyczny. Rozdział 4 omawia przydatność analizy filologicznej i literackiej. Podkreślając ich relację wobec metody historyczno-krytycznej, wskazuje na specyfikę synchronicznego podejścia do Biblii, której rezultatem jest wielość i różnorodność znaczeń łączonych z jej tekstem. Rozdział następny omawia kolejną zasadę, a mianowicie powiązania interpretacji Biblii z hermeneutyką o proveniencji filozoficznej. Autor przypomina ważne rozróżnienie między rozumieniem a przed-rozumieniem, a także inne aspekty procesu poznawania i przedstawiania rzeczywistości wydobywane w obrębie refleksji filozoficznej.

Część III otrzymała tytuł „*Słowo Boże*”: *egzegeza katolicka a wiara chrześcijańska* (s. 91-160). Tworzy ją sześć rozdziałów. Pierwszy z nich, a 6. w książce, podaje zasadę interpretacji nazwaną „hermeneutyka wiary”. Dominuje słuszne ostrzeżenie przed takimi objaśnieniami Biblii, które stronią od wiary religijnej i teologii. Ignorując fakt, że Biblia powstała „z wiary i dla wiary”, proponują lektury nie mające nic wspólnego z jej naturą ani zamiarami jej autorów. Rozdział 7 podkreśla rolę wspólnoty wiary jako niezbędnego *locus* objaśniania ksiąg świętych. W następnym rozdziale podkreśla się wymóg interpretacji podejmowanej w świetle tradycji biblijnej, jedności całego Pisma oraz w kontekście kanonu biblijnego. W klimacie mnożących się i nie zawsze wystarczająco pogłębionych przedsięwzięć ekumenicznych i dialogowych nie wolno stracić z oczu zakresu i natury katolickiego kanonu ksiąg świętych ani jedności obu głównych części Biblii chrześcijańskiej, to jest Starego i Nowego Testamentu, ponieważ obie muszą być pojmowane i wykładane w perspektywie chrystologicznej. Tę myśl kontynuuje i ukonkretnia rozdział 9, poświęcony interpretacji Starego Testamentu w świetle Misterium Paschalnego. Po nim następuje rozdział z wykładem dotyczącym interpretacji Biblii w świetle żywej Tradycji Kościoła, uwzględniającej zwłaszcza dorobek Ojców. Tę część zamyka rozdział 11, w którym ukazuje się cel katolickiej interpretacji Pisma Świętego, czyli wydobycie i objaśnienie religijnego orędzia ksiąg świętych.

Część IV, obejmująca trzy rozdziały, nosi tytuł *Znaczenie natchnionego Pisma* (s. 161-215). Rozdział 12, obszerniejszy niż sąsiednie, omawia sens literalny, traktowany w dokumencie PKB jako fundamentalny. Autor podaje zwięzłą historię rozumienia sensu literalnego, przypominając wkład św. Tomasza

z Akwinu, dylematy Reformacji, narodziny krytycznych studiów nad Biblią, a także najbardziej decydujące wypowiedzi Magisterium Kościoła. Następny rozdział (13), precyzuje zasadę trzynastą, czyli charakter i przydatność sensu duchowego oraz typologii. Rozdział 14 zawiera wykład na temat sensu pełniejszego (*sensus plenior*). Ponieważ ta problematyka bywa przedstawiana niezbyt jasno, otrzymujemy przydatne zestawienie wyszczególnionych sensów, z którego wynika, że ich precyzyjna kategoryzacja jest bardzo trudna, a nawet niemożliwa.

Przedostatnia w książce część V (s. 217-269) została zatytułowana *Metody i podejścia*. Chodzi o niezwykle ważne rozróżnienie, przeoczone np. w polskim przekładzie dokumentu PKB, którego dokonał K. Romaniuk. Obszerny rozdział 15 omawia profil i zastosowanie metody historyczno-krytycznej. Paradoks polega na tym, że sto lat temu natrafiała ona w Kościele katolickim na silne opory jako zbyt modernistyczna, podczas gdy dzisiaj bywa uznawana za przestarzałą. Autor, za dokumentem PKB, eksponuje jej wartość, a także ograniczenia, trafnie wyliczając nieporozumienia i błędy wynikające z jednej strony z jej przeceniania bądź jednostronnego stosowania (historycyzm), a z drugiej z jej niedoceniania (ahistoryczna lektura Biblii). Rozdział 16 traktuje jako ważną zasadę wielość metod i podejść w czytaniu i objaśnianiu ksiąg świętych, potwierdzającą „otwartość” egzegezy katolickiej. Jedno nie ulega wątpliwości: należy dołożyć wszelkich starań, by poprawnie rozróżniać metody od podejść oraz właściwie umiejscawiać je w relacji wobec pozostałych.

Część VI, zamykająca monografię (s. 271-325), otrzymała tytuł *Interpretacja w praktyce*. Wyszczególnia się w niej, omawia i ocenia cztery ostatnie zasady katolickiej interpretacji biblijnej. Rozdział 17 przedstawia zadania egzegety oraz rolę egzegezy względem innych dyscyplin teologicznych, podkreślając najbardziej istotny „imperatyw hermeneutyczny”, czyli respektowanie faktu, że Biblia jest słowem Bożym. Rozdział 18 został poświęcony aktualizacji orędzia biblijnego, a rozdział 19 inkulturacji. W obu przypadkach warunek powodzenia odnośnych poczynań stanowi poprawna egzegeza tekstu biblijnego. Rozdział 20 traktuje o użyciu Biblii w Kościele, akceptując trzy wymiary: liturgia, *lectio divina* i duszpasterstwo, a w nim katechezę, homilię, apostołat biblijny i ekumenizm.

W *Zakończeniu* (s. 327-338) wskazuje się na najważniejsze owoce dokumentu PKB, dalsze kierunki refleksji z dziedziny hermeneutyki biblijnej oraz wyzwania związane z wdrażaniem tego nauczania w życie. Bardzo pożyteczny *Apendyks* (s. 339-347) wyszczególnia wszystkie omówione zasady, streszcza je i podaje odnośniki do odpowiednich fragmentów dokumentu. Całość zamyka *Bibliografia* (s. 349-377), uwzględniająca (to absolutna i godna pochwały rzad-

kość w publikacjach wydawanych na zachodzie Europy!) najważniejsze publikacje w języku polskim, oraz *Indeks* (s. 379--389) i *Glosariusz* (s. 391-400).

Tej książki reklamować ani zachwalać nie trzeba, natomiast trzeba ją przeczytać i uczynić stałym towarzyszem własnych dociekań biblijnych. Potwierdza ona w całej rozciągłości sugestię, że wiek XXI będzie dla biblistyki stuleciem dominacji problematyki hermeneutycznej. Od jej rozwijania, poprawności i zastosowania zależy w dużej mierze to, czy „wiosna biblijna”, jaka nastąpiła w Kościele katolickim po Vaticanum II, przejdzie w „lato biblijne”, z nadzieją, że dwie pozostałe pory roku nie staną się udziałem Biblii i biblistyki. Rozprawa P. S. Williamsona ukazała się w cenionej serii „Subsidia Biblica”, wydawanej przez Papieski Instytut Biblijny. To doskonała rekomendacja dla niej, widać bowiem, że jej lekturę zaleca się studentom renomowanej uczelni kształcącej przyszłych specjalistów w zakresie wykładania i objaśniania Pisma Świętego. Najważniejszy pożytek z tej książki polega na tym, że pozwala ona uchwycić i lepiej pojąć to, co odróżnia katolicką interpretację Biblii od wszystkich innych jej lektur i objaśnień, jakie mnożą się w naszych czasach wywołując nieporozumienia i zamęt. Zdarza się, że bywają przenoszone na grunt katolicki, co jeszcze bardziej wzmacnia dezorientację, a nawet zniechęca do studiowania Biblii. Najlepsze zakończenie recenzji stanowią więc słowa, którymi kard. A. Vanhoye zakończył swój wstęp: „Należy mieć nadzieję, że wielu ludzi przeczyta te prace i odniesie z niej korzyści intelektualne i duchowe”.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Mirosław S. WRÓBEL, *Studia z Ewangelii Janowej*, W Kręgu Słowa 5, Biblos, Tarnów 2010, ss. 290.

Po publikacji wielkich monografii *Antyjudaizm a Ewangelia według św. Jana* (Wydawnictwo KUL, Lublin 2005) oraz *Synagoga a rodzący się Kościół. Studium egzegetyczno-teologiczne Czwartej Ewangelii (J 9,22; 12,42; 16,2)* (Instytut Teologii Biblijnej „Verbum”, Kielce 2002), a zwłaszcza po prestiżowym wydaniu książki *Who are the Father and his Children in Jn 8:44? A Literary, Historical and Theological Analysis of Jn 8:44 and its Context* (J. Gabalda et Cie Éditeurs, Paris 2005), ks. dr hab. Mirosław S. W r ó b e l (prof. KUL), prowadzący od wielu lat pasjonujące badania egzegetyczne dzieła Janowego, oparte przede wszystkim na krytycznym podejściu do tekstów fiinalnych odczytywanych w świetle uwarunkowań socio-religijnych, jak również w szerokim kontekście literatury międzytestamentalnej oraz kultury starożyt-